

Hálóterem

Kollégiumi ebédlő

Hogyan élnek a szakmunkástanulók?

Bórdíszműves tanulók. Csigó László felvételei

A Szakszervezetek Budapesti Tanácsának Elnöksége a címben megfogalmazott kérdésre keresett választ egy tavaly év végén végzett vizsgálaton. Az alábbiakban ismertetjük olvasóinkkal a legfontosabb tapasztalatokat.

Az ipari termelés nagymértékű fejlődése s a mezőgazdaság növekvő ipari szakmunkás igénye indokolja és szükségessé teszi a szakmunkás-képzés továbbfejlesztését. Az új szakmunkástörvény meghatározza s egyben biztosítja ennek feltételeit. Azonban számos állami, vállalati intézkedés ellenére, néhány szakmában súlyos nehézségeket okoz a szakmunkás-utánpótlás. Nem utolsósorban ez is indokolta annak vizsgálatát, hogy milyen körülmények között élnek, tanulnak, dolgoznak ezek a fiatalok, és milyen intézkedések szükségesek élet- és munkakörülményeik javításához. Emellett Budapest az ország ipari centruma, s mint ilyen, az iparitanulók-képzés legnagyobb bázisa.

Szociális körülmények az intézetekben, tanműhelyekben, kollégiumokban

Az 1971-72-es tanévben 45 500 szakmunkástanulót képeztek Budapesten a különböző intézetekben. Közülük 6000 tanulóotthonban, 3000 munkásszálláson lakik, és körülbelül 9000 vidékről jár be, többségük 3-4 órát utazik naponta. Ezeket a tanulókat elég nehéz bevonni a közösség életébe és nevelésük is több gondot okoz, mint a többi gyereké. Míg a vonatra várnak, lődörögnek, vagy az Utasellátóban töltik az időt. Utazás közben is sok nemkívánatos hatás éri őket.

Az intézetek és kollégiumok felszereltsége, a tanulók elhelyezése, szociális és kulturális ellátottsága ellentmondásos. A legkorszerűbb kollégiumtól (például a MüM 1-es sz. Intézete) a legrosszabbig minden változat megtalálható. Az otthonok többsége elavult, túlszűfolt. A legkiválóbb problémák a következők:

Általános jelenség, hogy ha szombat-vasárnap a tanulók hazautaznak, az étkezési jegyet le kell adniuk, de helyette az útra hideg élelmet nem kapnak. A hazáról hozott csomagokat azonnal el kell fogyasztaniuk, mivel a szobákba élelmet bevinni nem lehet, s mert a kollégiumokban nincs hűtőszekrény.

Az intézetekben az ebédlők kicsik, szűfoltak, ezért sokat kell várni az ebédre. Önálló konyhájuk általában

nincs, az ennilátót valamelyik vendéglátóipari vállalatától szállítják, ezért a tanulók gyakran hideg, rossz ételt kapnak.

A szobák többsége 10-14 ágyas, sivar, bútorozatlan, még székek sincsenek. A meleg víz estére gyakran elfogy, ezért a délután beérkező gyerekek sem fürödni, sem mosni nem tudnak. Nincs szárító és vasaló helyiségük.

A lánykollégiumok a legzsúfoltabbak, húszan-harmincan vannak egy szobában, s a tanulók háromemeletes ágyakban alszanak. (Pesti Barnabás élelmiszeripari tanulóintézet).

A hat személyre tervezett szobákban is legalább tízen vannak; mosógépet, centrifugát nem kapnak, télen gyakran nincs meleg víz (MüM 6-os sz. Intézet).

Számos intézetben kevés az öltözőszekrény, például az élelmiszeriparban előírt fekete-fehér öltöző csak elvétve található. A modern ABC-áruházak kivételével a kisebb boltokba kihelyezett tanulók a minimális szociális ellátást is nélkülözik.

Az építőiparban, a szerelőiparban megoldatlan a tanulók étkeztetése; az építkezések nagy részén még mosdási lehetőség sincs. Ruhájukat a felvételre épületben falba vert szögeken tartják. A kisiparban és a legtöbb ktsz-nél sincs számukra öltöző és mosdó.

A Munkaügyi Minisztérium a IV. ötéves tervben jelentős összegeket fordít az egyes intézetek korszerűsítésére, a munkakörülmények javítására. 1971-ben 11 millió forintot, 1972-ben pedig 6 millió forintot költöttek gépekre, berendezésekre. Ebből a huszonegy MüM intézetben összesen 82 új gépet stb. szereltek fel. Emellett a MüM és az egyes ipari tárcák a tervidőszakban 78 új osztály- és előadóterem, 5 tornaterem, 724 személyes tanműhelyi munkahely, 1400 otthoni férőhely és öt konyha felépítését, berendezését tervezték. Megvalósításuk folyamatban van. Mindezek mellett a vállalatok beruházási, illetve műszaki-fejlesztési tervei is foglalkoznak a tanműhelyek korszerűsítésével.

Üdültetés, ösztöndíj

A tanulók a szakmai szakszervezektől kapott beutalókat, KISZ-táborokat, ifjúsági táborokat, s a MüM által szervezett üdültetést veszik igénybe a vakáció idején. Néhány intézet tanulói még a meglévő lehetőségeket sem használják ki, mert hazautaznak, a szülőkkel mennek üdülni, nyári munkát vállalnak stb. A felmérések tanúsága szerint a tanulók-

nak csupán 10 százaléka vesz részt a szervezett üdültetés valamilyen formájában. Az állami gondozott tanulók üdültetését az intézetek minden évben megoldják.

A szakmunkástanulók anyagi helyzetét döntően befolyásolja tanulmányi eredményük, családjuk szociális helyzete, továbbá az, hogy otthon laknak-e, vagy kollégiumokban, s milyen szakmát választottak.

Az ösztöndíj 40–700 forintig terjed, s összegét a szakmai besorolás, az évfolyam és a tanulók tanulmányi eredménye alapján állapítják meg.

A Gazdasági Bizottság 1972 januári határozata — az egyes szakmák utánpótlási lehetőségeinek javítása érdekében — havi 200 forint ösztöndíj kiegészítést biztosít húsz kiemelt szakma tanulói részére. További huszonhárom szakmában 250–500 forintos társadalmi ösztöndíj-szerződés is köthető. Budapesten három és félezer tanuló kötött különböző vállalatokkal társadalmi ösztöndíj-szerződést. Viszont a tanulók egy része — főleg a vidékiek — a szakmunkásvizsga után felbontja szerződését. Ösztöndíjra hat, hogy negyvenhárom szakmában a tanulókat az utolsó tanév folyamán szakmunkásbérért lehet foglalkoztatni. A fővárosban mintegy 6000 tanuló kap szakmunkásbért.

A magánkisiparosoknál és a ktszékenél dolgozó szakmunkástanulók anyagi helyzete jobb az átlagosnál, mert például a festők, a csészerek, a kőművesek, az asztalosok szombatvasárnap különmunkát is végeznek a kisiparosoknál. Ez rendkívül káros, mert a gyerekek nem tudják kipihenni magukat, s a jövedelemkülönbség is feszültséget okoz. Gyakran tapasztalható, hogy a jó kereseti lehetőség csábításának engedve a fiatalok abbahagyják tanulmányaikat.

Az állami gondozott tanulóknak az intézetek, vállalatok esetenként külön juttatást, ruhaneműt, taneszközöket stb. is biztosítanak.

Kulturális és sportélet

Az utóbbi időben növekszik a tanulók önművelési igénye, ezt mutatja a különböző vetélkedőkön, a „szakma kiváló tanulója” versenyeken való részvételük. Szereplésükkor azonban gyakran érződik felszínes felkészültségük, s az olvasottság hiánya. (Külön feladatot ró az intézetekre, kollégiumokra, hogy az ország kulturáltságban legelmaradottabb megyéiből, falvaiból felkerülő tanulókat a többiekkel azonos szintre hozzák.)

Az iskolaépületek többsége zsúfolt, régi, elavult, eredetileg nem iskolának

készült. Legfeljebb könyvtárat lehet elhelyezni, klubszoba, kultúrterem, vetítőhelyiség berendezésére nincs mód. A kultúrteremként használt ebédlők általában kicsik, levegőtlenek, világításuk, szellőztetésük nem megfelelő. Jónéhány otthonban csak egyszerű társasjátékok, néhány sakk, esetleg könyvtár szolgálja a fiatalok szórakozását.

Az iskolai könyvtárak — néhány kivételtől eltekintve — szegényesek, a könyvek összetétele nem megfelelő, a kötetek száma nem éri el az általános iskolákét sem. Helyenként ifjúsági könyvtár sincs, például a Simon Ferenc bőripari szakiskolában. A könyvtárak kezeléséhez sok iskolában nincs megfelelő szakképzett ségű fiatal.

Szakköri élet főleg azokban az iskolákban található, ahol a vállalat megfelelő helyiséggel, felszereléssel segít. A legtöbb iskolában öntevékeny művészeti szakköröket szerveznek, azonban a végzett tanulók helyére nagyon nehéz megfelelő utánpótlást találni. Emiatt előfordul, hogy jól működő táncsoport, szavalókórus, énekkar felbomlik, mint például a MüM 6-os számú Intézetének táncsoportja.

A különböző művelődési házaknak, kultúrotthonoknak nagy szerepük van a tanuló iskolán kívüli kulturális életében, önművelésében. Kedvező helyzetben azok a fiatalok vannak, akik olyan kollégiumban laknak, amely szerződést kötött a kerületben levő művelődési otthonnal (pl. Csepeli Munkásotthon, Fővárosi Művelődési Ház, MOM kultúrház stb.).

A testnevelés, a sportolás nagyon fontos lenne a szakmunkástanulók számára, egyrészt testi fejlődésük végett, másrészt, hogy a munkavégzésből adódó egyoldalú terhelést ellensúlyozni lehessen. A lehetőségek azonban nem elégítik ki az igényeket. A főváros negyvenhét szakmunkástanuló-iskolájában 40 tornaterem van, de ebből csak 28 a saját. A MüM 1-es számú intézetében például minden igényt kielégítő futballpálya, kézilabda-pálya van, az épületben tornaterem már nincs, így a gyerekek sportolási lehetősége csak részben oldható meg az intézetben belül. A Tolnai utcai nyomdász szakmunkásképző-iskolában a kultúrtermet alakították át hiányosan felszerelt tornateremmé. A tanulók közül aránylag kevesen vesznek részt iskolán kívüli sportolásban, mert sokan járnak be vidékről, a harmadévesek pedig két műszakban dolgoznak.

A tanulók egészségvédelme

Általános tapasztalat, hogy a vállalati és intézeti tanműhelyek, laboratóriumok, tantermek felszereltsége

igen eltérő és a tárgyi feltételek sok helyen nem felelnek meg a biztonságtechnikai és egészségügyi követelményeknek. Csak korszerű, jól szervezett vállalatok tanműhelyeiben megfelelőek a munkavédelmi körülmények.

Az egyes intézetekben létrehozták a munkavédelmi szervezeteket, azonban működésük még nem kielégítő. A szakoktató, vagy a műhelyfőnök látja el a biztonsági megbízotti teendőket, de ezeket a feladatokat többnyire másodrendűnek tartják. Talán azért is, mert e feladatokra még a legnagyobb intézeteknél is csak heti nyolc óra áll rendelkezésre. Ebből adódik, hogy az ellenőrzéseket és a balesetek kivizsgálását elhanyagolják, esetenként még a feladataikat sem ismerik pontosan.

A munkavédelmi szabályzatokat az intézetek — néhány kivételtől eltekintve — elkészítették, de ezek nem tartalmazzák a biztonságos munkavégzéshez szükséges intézkedéseket. (Például a tanműhelyekben levő veszélyes gépekre, berendezésekre nem dolgozták ki a kezelési utasításokat; a tanulók baleseteinek bejelentésével, kivizsgálásával kapcsolatos tennivalók szabályozása is hiányos.) A dolgozók és a tanulók a meglévő szabályzat tartalmát sem ismerik; az előírások betartása többnyire formális.

A tanulók a szakmunkás bizonyítvány megszerzéséig nem sajátítják el a legszükségesebb munkavédelmi ismereteket sem. Ennek oka egyrészt, hogy a rendelkezések, szabályzatok sem rögzítik egyértelműen a munkavédelem oktatásának követelményeit. De a felnőtt szakmunkások rossz példája is kedvezőtlenül hat a tanulók „munkavédelmi fegyelme” kialakulására. (Rossz szerszámok használata, védőeszközök mellőzése stb.)

A budapesti szakmunkástanulók baleseti helyzetéről részletes nyilvánvaló tartást nem készítenek, így az okokról és következményekről nincs áttekinthető kép. A MüM 126/1968. számú rendelete intézkedik a szakmunkástanulók üzemi balesetének bejelentéséről és kivizsgálásáról, de az intézetek többsége nem tartja be a rendelet előírásait. Az iskolák hónapokon át nem jelentik a baleseteket az Ipari Tanulók Egészségvédelmi Intézetének. A balesetek kivizsgálása többnyire formális, és okokat nem tárják fel, sok a „véletlen baleset”.

A tanulók felvétel előtti pályaalkalmassági vizsgálatát és a képzés alatti időszakos vizsgálatokat a szakmunkástanulók Egészségvédelmi Intézete végzi. Helyes lenne, ha nemcsak a fizikai, hanem a pszichikai alkalmasságot is vizsgálnák.

Az orvosi ellátás tárgyi és személyi feltételei iskolánként, kollégiumon-

ként igen eltérőek. Betegszoba, orvosi rendelő általában van, de a felszerelés és a szakorvosi ellátás különböző színvonalú. Általános gond, hogy az otthonok betegszobáiban a gyerekekre nem ügyel senki, még részállásban foglalkoztatott gondozónők sincsenek. Az egészségre káros munkahelyeken, például a kohászatban, a vegyiparban nem fordítanak elég gondot a tanulókat ért káros hatások megszüntetésére.

Az egészségügyi felvilágosítás általában az osztályfőnöki órákon történik, s főként a szexuális kérdésekkel, az alkohol és a nikotin ártalmaival foglalkozik.

A fiatalok érdekvédelmének első sorban a szakszervezetek útján kell érvényesülnie. A legtöbb szakszervezet meghatározta a szakmunkás-képzéssel kapcsolatos feladatokat. Van helyes kezdeményezések, de az intézeti szakszervezeti bizottságoknál még nem alakultak ki az ifjúsági munka legfontosabb elvi és gyakorlati módszerei. A feladatok nagy részénél jó az együttműködés a KISZ és a szakszervezet között, közösen végzik az oktatás, a kultúrprogramok megszervezését, a sportolást, a szociális intézkedéseket, a segélyezést, az üdülést stb. Emellett vannak iskolák, ahol nincs önálló KISZ-szervezet, mint például a Pamutnyomó és Selyemszövő Vállalatnál és a Belkereskedelmi Minisztérium intézeteiben.

A Szakszervezetek Budapesti Tanácsának elnöksége a vizsgálatról készített jelentést elfogadta s egyebek között javasolta, hogy az intézeti és vállalati szakszervezeti szervek rendszeresen foglalkozzanak a szakmunkástanulókat érintő valamennyi kérdéssel;

az szb-üléseken számoltassák be a gazdasági vezetőket a rájuk háruló feladatok végrehajtásáról;

biztosítsák, hogy a Munkavédelmi Szabályzatok megfelelően rögzítsék a szakmunkástanulók egészségét és testi épségét védő intézkedéseket, s rendszeresen ellenőrizzék betartásukat.

Az Elnőség javasolta, hogy az érdekeltektől állami szervek az illetékes szakszervezeti szervekkel közösen vizsgálják meg:

hogyan lehet a kollégiumokban az életkörülményeket megjavítani, a költségnormákat feleltetni;

hogyan lehetne az üzemi baleseti kártérítésekre vonatkozó rendelkezést a szakmunkástanulóokra is kiterjeszteni;

az érvényben levő rendelkezések alapján biztosítani kell a balesetek kivizsgálását, nyilvántartását és bejelentését.

Sz. G.